

Богдан І. І.,

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського
м. Київ, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВЕРБАЛЬНОЇ ТА НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Українська психологічна наука зробила значний внесок у вивчення детермінант психічного розвитку та поведінки, наголошуючи на інтеграційних підходах та специфіці культурного контексту.

Один із основоположників української психологічної школи Григорій Костюк підкреслював, що розвиток особистості зумовлений взаємодією зовнішніх та внутрішніх чинників. Він писав: «Особистість формується через активне присвоєння соціального досвіду, але це присвоєння неможливе без внутрішньої активності суб'єкта». Таким чином, Костюк наголосив на ролі внутрішньої активності як ключового механізму детермінації, що важливо для розуміння процесів саморегуляції та особистісного зростання [2, с. 196].

Розвиваючи ідеї детермінізму Віктор Татенко, писав значення ціннісних орієнтацій як визначальних чинників поведінки. Він стверджував: «Ціннісні орієнтації особистості є своєрідним фільтром, через який людина інтерпретує світ і обирає стратегію поведінки». Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти механізми мотивації та особистісного вибору [4, с. 318].

Українські автори зробили унікальний внесок, акцентуючи увагу на системності та динаміці впливу детермінант у контексті культурних та соціальних особливостей. Їхні роботи розширюють теоретичну базу психології та дають практичні інструменти для адаптації методів діагностики та корекції під індивідуальні та соціальні умови.

Вивчення психологічних детермінантів дозволяє зрозуміти, яким чином різні фактори взаємодіють та впливають на психічне здоров'я, а також розробляти ефективні стратегії профілактики та лікування психічних розладів.

Когнітивні процеси, будучи основою інтерпретації та обробки інформації, спрямовують увагу на значущі стимули, задаючи рамки для сприйняття та подальших рішень. формуючи цілеспрямоване поведінка, заснована на потребах та установках. Особистісні особливості, такі як темперамент і характер, задають стійку структуру для реагування, проте вони динамічні і схильні до впливу досвіду. Навички саморегуляції та усвідомленість, будучи інструментами внутрішнього контролю, підвищують здатність особистості адаптуватися до умов середовища, що

змінюється, що підкреслює їх значимість в умовах високої невизначеності [3, с. 80].

Ключовим висновком є взаємозалежність всіх розглянутих факторів, їх взаємодія в рамках цілісної системи, спрямованої на підтримку адаптації та функціональної інтеграції індивіда у навколишньому середовищі. поведінки.

Когнітивні детермінанти відіграють важливу роль у вербальній комунікації, визначаючи, як людина сприймає, інтерпретує та передає інформацію. Процес когнітивного сприйняття та обробки інформації безпосередньо впливає на зміст мови, а також на вибір тих чи інших слів та виразів. Наприклад, у разі когнітивних спотворень (як у концепції Аарона Бека) людина може використовувати невірні або обмежені уявлення про реальність, що позначається на точності та об'єктивності її вербальних висловлювань. На невербальному рівні когнітивні процеси також впливають на емоційні реакції, що, своєю чергою, позначається на вираженні обличчя, жестах і позах [7, с. 750].

Емоційні детермінанти, з іншого боку, впливають як вербальне, і невербальне вираження. Емоції, такі як тривога, гнів, радість чи страх, змінюють як тональність і темп промови, а й фізичне вираження цих емоцій через жести, міміку і поставу. Емоційна реакція одна із найсильніших чинників, формують невербальну складову спілкування [5, с. 30]. Наприклад, при сильному хвилюванні чи стресі людина може говорити швидше, з порушенням інтонації, а її жести та міміка можуть ставати надмірними чи неадекватними контексту, що може призвести до невірного сприйняття повідомлення партнером зі спілкування.

Особистісні детермінанти, такі як темперамент, самоповага, впевненість у собі або схильність до ексцентричності, також суттєво впливають на вербальну та невербальну комунікацію. Наприклад, екстраверти, схильні до більш відкритих та активних взаємодій, часто використовують більш виразні жести, відкрите тіло та інтонацію, яка підтверджує їхню впевненість та бажання бути почутими. Навпаки, інтроверти можуть демонструвати стриманість у жестах і голосі, використовуючи мінімалістичну невербальну експресію [6, с. 150].

Соціальні детермінанти – культурні норми, соціальні очікування і статус індивіда групи – відіграють ключову роль формуванні стилів комунікації. Культурні відмінності можуть суттєво впливати на невербальну комунікацію: наприклад, в одних культурах прямий зоровий контакт є показником впевненості, тоді як в інших може бути сприйнятий як агресія. На вербальному рівні соціальні детермінанти регулюють вибір лексики, форми звернення та манеру спілкування, що відображає соціальні ролі та статус учасників комунікації.

Вербальні детермінанти – це мовні елементи, які впливають на сприйняття та інтерпретацію інформації, що виражається за допомогою мови. Це можуть бути різні слова, висловлювання, конструкції, а також

елементи контексту, які допомагають організувати та уточнити зміст висловлювання. Вони відіграють важливу роль у когнітивних процесах, таких як сприйняття, увага, пам'ять та прийняття рішень.

У психології вербальні детермінанти також розглядаються як засоби, через які людина інтерпретує світ, висловлює свої думки та емоції, а також взаємодіє з оточуючими. Розуміння їх механізмів є важливим для вивчення когнітивних та соціальних процесів, таких як соціальна перцепція, стереотипи, а також для дослідження питань впливу мови на мислення (тобто гіпотеза Саліра – Уорфа).

Невербальні детермінанти – це елементи невербальної комунікації, які впливають на сприйняття, інтерпретацію та передачу інформації без використання слів. Вони включають жести, міміку, пози, інтонацію, паралінгвістичні ознаки, просторову поведінку та інші аспекти. Ці елементи відіграють ключову роль міжособистісної комунікації, підкріплюючи чи модифікуючи сенс вербальних повідомлень [1, с. 210].

Вербальна і невербальна комунікація відіграють важливу роль в процесі міжособистісної взаємодії, але їх вплив на сприйняття повідомлень по-різному. Психологічний аналіз взаємодії цих двох типів сигналів зосереджується на їх узгодженості або невідповідності, а також на впливі, який виникає, коли один з них руйнує або посилює інший.

Отже, при взаємодії вербальної та невербальної комунікації важливу роль відіграють такі психологічні механізми, як когнітивний дисонанс і сприйняття довіри, невідповідність між вербальними і невербальними сигналами може викликати значні зміни в емоційному сприйнятті, а ефективне використання невербальних сигналів допомагає посилити мовне повідомлення і поліпшити якість комунікації.

Список використаних джерел:

1. Іоффе М. Застосування невербальних засобів в управлінській діяльності. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXXVII Міжнародної науково-практичної конференції. 2023 р. С. 209–213
2. Костюк Г. С. Психологія навчання. Київ, 2022. 196 с.
3. Солощук Л. В. Особливості функціонування невербальних компонентів комунікації. *Вісник ХНУ*. 2021. № 1051. С. 77–82.
4. Татенко В. І., Чепелева Н. В. Соціальна психологія: сучасний стан і перспективи. 2020. Київ : Ніка-Центр. 318 с
5. Hall E. T. *The Silent Language*. 2019. Garden City, NY: Doubleday. 224 p.
6. Kaushal S. Contribution of Non Verbal Language in Communication: A Study of NonVerbal Communication. *Asian Journal of Advanced Basic Sciences*. 2019. № 2 (1). P. 15–21.
7. Lasswell H. *The Structure and Function of Communication in Society*. In: Bryson L. (Ed.) *The Communication of Ideas*. New York, 2018. Harper. P. 37–51.